

Corona en het Cultureel Erfgoed

Conclusies van de bevraging van de sector

Via een enquête werd in de tweede helft van april de brede sector bevraged. Dat gebeurde op initiatief van het Overleg Cultureel Erfgoed (OCE). Er kwamen in 10 dagen **333 antwoorden** binnen. Dat toont aan dat de problemen ernstig zijn en tevens dat ze niet eenvoudig op te lossen zijn. Ze gaan over financiële zorgen van organisaties, maar evenzeer over het aantasten van de kern van werkingen, de precaire positie van bepaalde professionele categorieën, het al dan niet tijdelijk afhaken van vrijwilligers, de financiële schade bij freelancers enz.

Van die 333 antwoorden kwamen er niet minder dan 200 van vrijwilligers en -verenigingen. Dat toont aan dat de coronacrisis net voor hen een grote impact heeft.

Er kwamen antwoorden van landelijke en niet-landelijke musea, erfgoedcellen, landelijke dienstverleners, WIE (Werkplaats Immaterieel erfgoed), vrijwilligersorganisaties, lokale archieven, erfgoedbibliotheken en diverse niet-erkende organisaties met een erfgoedwerking.

Deze enquête richtte zich niet enkel tot de gesubsidieerde sector, maar ook tot niet-gesubsidieerde sector, tot de vrijwilligers en gemeenschappen. Zo komen andere perspectieven en noden aan het licht (o.a. forains en circussen) en worden sociale aspecten zichtbaar.

In deze verwerking werden de namen van de betrokken organisaties niet opgenomen. Het gaat immers om een algemene schets, geen benadering voor een specifieke organisatie.

In het eerste luik is een samenvatting gemaakt van de grootste problemen, aangevuld met een aantal voorstellen hoe de problemen kunnen aangepakt en (deels) opgelost worden. Daarna volgt een overzicht per deelsector van het cultureel erfgoed.

In deze nota werden algemene conclusies aangevuld met conclusies per deelsector, voor zover dat relevant is.

Op welke manier raakt de huidige crisis de werking?

Voor de hele sector

- De werking van zowat alle organisaties is ernstig aangetast. De meeste medewerkers werken thuis. Werkloosheid is divers: in de musea is er beperkt tijdelijke (deeltijds) werkloosheid, in de erfgoedcellen, lokale archieven, landelijke dienstverleners en erfgoedbibliotheken is er geen tijdelijke werkloosheid.
- Open en geplande tentoonstellingen zijn dicht of gaan niet open. Studiedagen, opleidingen, projecten, enz. worden afgelast.
- De vrijwilligerswerking – vrijwilligers behoren merendeels tot de risicogroepen – ligt volledig stil in de hele sector. Idem voor ondersteunende taken zoals inventarisatieprojecten met vrijwilligers, vrijwilligers in de archeologie
- Dienstverlening rond erfgoed is volledig opgeschort of beperkt.
- De coronacrisis dwong de sector om aan de slag te gaan met virtuele/digitale initiatieven. Dat is positief en zal verder evolueren.
- Sommige back office-taken krijgen soms een boost (bijv. catalografie).

Voor de erkende musea (landelijke en niet-landelijke)

- Musea zijn gesloten, alle activiteiten, (groeps)reservaties en afspraken zijn afgelast. Men verwacht in de musea annulaties van groepen tot het einde van dit jaar.
- We stellen een vertraging van investeringsdossiers vast en een opschorting van restauratiewerken
- Voor privé-musea (niet-erkend) en erfgoedhuizen dreigt een faillissement indien er een maandenlange sluiting wordt opgelegd.

Voor de erfgoedcellen

- Hun dienstverlenende rol situeert zich op regionaal niveau. Er is vooral impact op de inhoudelijke werking.
- Projectsubsidies die sommige erfgoedcellen voorzien voor voor regionale projecten/spelers worden uitgesteld tot een niet nader te bepalen datum.
- Erfgoeddag is een jaar uitgesteld. Veel voorbereidingen waren al gerealiseerd.
- Publieksprojecten zoals reizende tentoonstellingen van erfgoedcellen zijn afgelast of verzet naar een latere datum.

Voor erfgoedvrijwilligers en -verenigingen, archieven en erfgoedbibliotheken:

- Publicaties van verenigingen, soms in een verdienmodel of als tool voor ledenwerving, worden voor uitdagingen gesteld, onder meer omdat vrijwilligers geen opzoeken meer kunnen doen door het sluiten van de leesalen, omdat het moeilijker is redactievergaderingen te houden...
- Leesalen zijn gesloten, meestal ook de hele bibliotheek. Bij wetenschappelijke en hogeschoolbibliotheken enkel digitaal.
- Publieks- en wetenschappelijke activiteiten zijn geannuleerd of uitgesteld.

Voor het immaterieel cultureel erfgoed en het segment van de erfgoedvrijwilligers

- De lente is traditioneel gezien een periode van (jaar)markten, feesten, opvoeringen, processies, stoeten, optochten, ommegangen, bloemencorso's, rituelen, kermissen, circussen,... Voor deze (afgelaste) initiatieven is een publieksmoment de manier bij uitstek om hun erfgoed levend te houden en over te dragen.

Voor een segment van deze initiatieven gaat het bovendien om een beroepsinkomen.

- Omdat men geen fysieke bijeenkomsten mag houden en nog niet digitaal kan of wil vergaderen komt ook het sociale aspect van vrijwilligerswerk en de deelname aan een vereniging onder druk te staan, met mogelijk een nefaste invloed op het engagement.

Heb je medewerkers in dienst? Worden ook mensen in andere statuten getroffen?

- De sector is zeer divers, van 0 tot 200 VTE.
- De meest getroffen personeelsgroep in de erfgoedorganisaties zijn onthaalmedewerkers, onderhoudspersoneel, educatieve medewerkers en vrijwilligers.
- De meest prangende situatie stellen we echter vast in het kermiswezen en bij de nomadische circussen. Beide groepen zien hun voorstellingen en voorjaars- en zomerkermissen geannuleerd. Ondanks het feit dat foorkramers inkomsten genereren voor de gemeenten waar zij neerstrijken, genieten zij zelden van lokale steunmaatregelen. Geen shows betekent geen inkomsten.
- Daarnaast zijn dat beroepsgroepen zoals artisanale makers, freelance medewerkers (bijv. gidsen in bezoekerscentra, lokale verenigingen en musea). Zij zien hun inkomsten ernstig terugvallen.

Wat is het effect op je inkomsten of uitgaven?

Voor de hele sector

- Corona kost geld door het wegvallen van de inkomsten (deelnamegelden, tickets, bookshop, zaalverhuur, lezingen, rondleidingen, educatieve activiteiten, museumshop, fondsenwerving, bruikleenverkeer publicaties, drankverkoop, lidmaatschappen, ...) en door het schrappen van activiteiten. Het wegvallen van fondsenwervende activiteiten en sponsoring zijn een serieuze financiële aderlating. Het gaat over duizenden euro's die niet kunnen aangewend worden voor de werking.
- De vaste kosten blijven echter doorlopen en sommige uitgaven (bijv. voor tentoonstellingen) voor activiteiten – die niet doorgaan of nauwelijks open zijn geweest – zijn reeds gemaakt.
- Er zijn nieuwe kosten, bijv. het verspreiden van publicaties via de post ipv door vrijwilligers, er komen kosten voor de heropstart: extra materiaal, extra promotionele campagnes, enz.

Voor de erkende musea

- Er is een groot verlies van inkomsten, vooral uit tickets. Dat blijft ook zo na de heropening door de verplichte beperking van het aantal museumbezoekers per dag. Geplande tentoonstellingen zijn uitgesteld of afgeblazen. Onderdeel collectiewerving is eveneens geraakt.
- Musea zijn ook bij een volledige sluiting dure gebouwen, onder meer door de klimatisering.
- Bezoekers zijn vaak ouderen uit de risicogroep, die wellicht niet snel zullen terugkeren.

Voor de erfgoedcellen en dienstverlenende organisaties

- Het effect op de inkomsten is minimaal.
- Door het wegvallen van de inhoudelijke trajecten, bestaat de mogelijkheid dat er voor 2020 een onvoorziene reserve ontstaat. We hopen dat geplande uitgaven voor activiteiten die nu worden opgeschort op het einde van een werkings- of subsidiejaar niet voor problemen zorgen bij de subsidiërende overheid.-
- Tekorten momenteel beperkt (enkele duizenden euro's); maar op langere termijn moeilijk in te schatten.

Voor de erfgoedverenigingen

- Er zijn ook nieuwe kosten, bijv. voor het verspreiden van publicaties, voor de communicatie van afgelastingen, voor een stijging van de internet- en telefoniefactuur. Deels valt die in de bus op de maatschappelijke zetel, maar evengoed zijn het de vrijwilligers en leden die extra centen in hun verenigingsproject steken. De op het eerste zicht relatief kleine bedragen, maar het verlies is wel relevant ten opzichte van de beperkte budgetten van verenigingen. Zeker na het wegvallen van de provinciale subsidies is dit alweer een financiële tegenvaller die het voortbestaan van bepaalde initiatieven onder druk zet.

Wat is het totale bedrag dat je verliest?

- In de musea schommelen de bedragen sterk. Ze variëren van 4.000 tot 35.000€ per maand bij de musea die antwoorden, vaak zullen de verliezen nog veel hoger liggen.
- Bij de erfgoedcellen is het verlies is zeer beperkt, alleen de kosten die gemaakt werden voor Erfgoeddag zijn voor een deel verloren.
- Ook voor de landelijke dienstverlenende organisaties (landelijke rollen) zijn de verliezen beperkt.
- Voor vrijwilligersorganisaties lopen de bedragen erg uiteen: van enkele honderden tot vele duizenden euro's. Een bloemencorso bijv. schat het verlies op ruim 100.000 euro. Er leeft ook een angst dat gemeentelijke subsidies mogelijk verminderen omdat men niet aan alle criteria kan voldoen. We hopen dat lokale besturen flexibel omspringen met indiendata, met verantwoordingsdocumenten en mild is met de controle van de criteria.
- Er wordt meermaals gevraagd naar een soort vaste compensatiepremie voor lokale verenigingen.

Heb je eventueel een alternatief uitgewerkt om met afgelasting/uitstel/sluiting om te gaan?

De sector meldt een combinatie van verschillende alternatieven:

- verplaatsen van activiteiten en tentoonstellingen naar het najaar of uitstel naar 2021
- digitale presentaties, maar nog zeer beperkt
- aanpassen plannings en programma's maar moeilijk te plannen
- als alles wat normaal gebeurt op een uitgestrekte periode wordt samengebond in een korte periode, zijn er ook negatieve effecten
- digitaliseringspakket voor de vrijwilligers uitgewerkt....

Wat kunnen/moeten we als sector samen doen?

- Samen een goed exitplan voorbereiden. Expertise hierover uitwisselen. Bedoeling is opengaan met beperkte capaciteit en de juiste maatregelen. Activiteiten idem. Musea en enkele erfgoedbibliotheken openen binnenkort, net als de leeszaal van de Erfgoedbibliotheek Hendrik

Conscience, uiteraard op een veilige manier. FARO organiseert en faciliteert expertise-uitwisseling op vraag van de sector. Op hun vraag, start FARO met sessies voor musea en erfgoedcellen. De mogelijke heropening van musea op 18 mei zorgt voor deze urgentie. Deze digitale sessies zal het steunpunt desgewenst ook voor andere deelsectoren organiseren.

- De sector vraagt het Noodfonds zeker ook wordt ingezet voor het cultureel erfgoed. En dat daarbij wordt uitgegaan van reële verliezen.
- Pleiten bij subsidiërende overheid om geen besparingen door te voeren en inhoudelijk niet afgerekend te worden op het gedeeltelijk behalen van de doelen, opgesteld in 'betere' tijden.
- Een gezamenlijke promotie uitrollen bij de heropstart. Met steun van overheden: lokaal en regionaal toerisme en communicatie, naast een landelijke campagne.
- Vlaanderen als vakantieoord voor de zomer promoten, waarbij erfgoed een belangrijke rol kan spelen: Dat is een rol voor o.a. Toerisme Vlaanderen.
- Een digitaal platform lanceren waarop erfgoedspelers hun digitaal aanbod bekend kunnen maken.
- Werken aan een goed statuut zodat onze sector in tijden van crisis goed beschermd is.
- De solidariteit, binnen de sector en met andere sectoren die het nu heel zwaar hebben, blijven koesteren.
- De maatschappelijke relevantie van erfgoed aantonen. Erfgoed als manier om mensen samen te brengen, veerkracht te stimuleren en de kans te grijpen die deze crisis biedt om te reflecteren over de samenleving.
- Met creativiteit een (nieuw) publiek aanspreken; beleidsmatig kan zo ook het behoud van subsidies verantwoord worden.

Voorstellen aan de overheden

Op Vlaams niveau

- Een compensatie voor het omzetverlies dat de (op Vlaams niveau) erkende organisaties lijden.
- Het Noodfonds zeker inzetten voor het cultureel erfgoed, uitgaande van reële verliezen.
- Duidelijkheid creëren over wat wel en niet mag, over wat een massa-evenement is, wanneer gidsbeurten in open lucht weer kunnen (en dan voor hoeveel personen, of maskers dan verplicht zijn) enz.
- Informatie verstrekken over wat te doen met wettelijke verplichtingen: algemene vergaderingen, elektronisch neerleggen, verzekeringen, indienen van erfgoeddossier en projectaanvragen.
- Openen van documentatiecentra en archieven om het opzoeken in leeszaal maximaal toe te laten (binnen de regels van social distancing).
- Groepsaankopen van preventieve middelen zoals ontsmettingsgel en mondmaskers.
- Toelaten om eventueel opgebouwde reserves bij sommige erfgoedorganisaties (overschreden maxima) over te dragen naar een volgend werkjaar of beleidsperiode. Idem om erfgoedprojecten uit te stellen zonder de subsidie te verliezen.
- Het immaterieel erfgoed dat op de Inventaris Vlaanderen erkend is, en waarvan de praktijk en hun erfgoedgemeenschappen in precaire omstandigheden verkeren, ook door het Noodfonds te ondersteunen, cfr. de uitvoering van de UNESCO 2003 Conventie.
- Alvast voor de kermiscultuur is Vlaamse noodondersteuning in deze fase volop aan de orde.
- Een gezamenlijke promotie uitrollen bij de heropstart. Met steun van overheden: lokaal en regionaal toerisme en communicatie, naast een landelijke campagne.

- Vlaanderen als vakantie­land voor de zomer promoten, waarbij erfgoed een belangrijke rol kan spelen: Toerisme Vlaanderen?
- Werken aan een goed statuut zodat onze sector in tijden van crisis goed beschermd is.

Lokaal

- We vragen dat lokale besturen flexibel omspringen met indiendata, met verantwoordingsdocumenten en mild is met de controle van de criteria.
- Ondanks het feit dat foorkramers inkomsten genereren voor de gemeenten waar zij neerstrijken, genieten zij zelden van lokale steunmaatregelen. Een tegemoetkoming voor de forains voor wie de situatie precair is.
- Voor de forains: geen overhaaste formele beslissingen nemen rond verbod op kermis activiteiten, maar zich richten op de federale richtlijnen en Vlaamse instructies.
- Een compensatiepremie voor lokale verenigingen.
- Kwijtschelden van huurgelden door de gemeente.